

CSABAI TIBOR

(1924—1959)

1924. február 15-én, Debrecenben született. Munkásszülők gyermeke volt. Apja a Vagongyárban, anyja később a Dohánygyárban dolgozik. A proletár gyermek sorsát éli a Horthy-korszakban, szűkösen mért kenyeret eszik. A család nem egyszer a nyomorral is küzd. Tibor a debreceni reálgimnázium tanulója lesz, a szegényebb néprétegek iskolájába kerül. A IV. osztály elvégzése után egy évre kénytelen tanoncnak elmenni a Vagongyárba. Fiatalon megtapasztalja belülről is a maga bőrében a kapitalista nagyüzemet. Egy év múlva folytatja tanulmányait. 1943-ban érettségizik és beiratkozik a debreceni egyetem bölcsészeti karára, magyar-latin szakra.

A felszabadulást az egyetemen éli át. Az első napokban a kommunisták soraiba áll és mint egyetemi hallgató részt vesz az egyetemnek a fasiszta szellem maradványaitól való megtisztításában. A diákság között egyik élharcosa a tanulmányi munka megindításának. Mint az irodalmi tanszék gyakornoka, rendbe teszi a szétzilált intézeti könyvtárat és hallgatótársai rendelkezésére bocsátja. Mindenütt ott van, ahol el kell takarítani a fizikai, vagy szellemi romokat: vasárnaponként rohammunkát végez a feldúlt debreceni üzemekben, máskor az egyetemi igazoló bizottságban dolgozik és harcol a fasiszta elemek kiszorításáért. Egyik szervezője az egyetemisták demokratikus mozgalmanak. Buzgón tanulmányozza Marx-Engels és Lenin akkor hozzáférhető műveit. 1947-ben bölcsész doktorátust szerez a humanizmusról szóló értekezésével. A tanulmány (máig kéziratban) a fiatal marxista első kísérlete egy fontos irodalmi korszak átértékelésére az új világnézet, a szenvedélyesen átélt marxizmus-leninizmus jegyében.

Az egyetem magyar irodalmi tanszékén tanársegéd lesz, előadásokat tart és szemináriumokat vezet. Tevékeny részt vesz a lassan átalakuló egyetemi élet balszárnyán, az MKP egyetemi szervezetében. A baloldali érzelmű egyetemisták szeretettel veszik körül a lelkes fiatal egyetemi oktatót, aki az irodalom, a szellemi élet jelenségeit, a magyar múltat és a forrongó jelent új, akkor még az egyetemen szokatlan merész szempontok szerint magyarázza. Bizonyára még nem mentesen a baloldaliságtól, de biztos proletár öntudattal és egyre elmélyültebb elméleti megalapozottsággal.

Az egyetemen ismeri meg, veszi feleségül Török Máriát, életének és harcainak hű társát.

Szenvedélyesen szereti és keresi az igazat és a szépet. Kezdi lerakni későbbi hatalmas könyvtárának alapjait. Könyvekért, folyóiratokért később sem sajnálta a pénzt.

A párt jelentős feladatokkal bízza meg. Ott van azok között is, akik 1948. nyarán egy új típusú főiskola, Pedagógiai Főiskola felállításáról tanácskoznak. Ő az 1948. őszén létrejövő új intézmény első tanárainak egyike a magyar irodalmi tanszék élén. Pártfunkciókban, vagy ilyenek nélkül hat éven át (1948—1954) a Pedagógiai Főiskola vezetői közé tartozott. Véleményét, egyenes, nyílt szavait mindig szívesen és haszonnal hallgattuk.

Igy dolgozott hat éven át a közben Egerbe átkerült Pedagógiai Főiskolán, a népi demokrácia új alkotásán, az általános iskolai tanárképzésen, mindig lendülettel és nagy ügyszeretettel. Egyre mélyülő tudással, egyre szebben és hatékonyabban oktatta a magyar irodalmat, a világ-irodalmat és a marxista esztétika elemeit. Egy-egy előadása Balassiról, Zrinyiről, Petőfiről, Adyról, vagy József Attiláról barát és szakember, tanítvány és tisztelő számára egyaránt élményt jelentettek. — Főiskolai előadásaira mindig nagyon lelkiismeretesen felkészült. A műveket és a szükséges irodalmat mindig újra elolvasta, még éjszakai feláldozása árán is, hogy minden esetben friss, élményszerű benyomásokra tudjon támaszkodni.

Szemináriumai a nagy irodalmi alkotások közösen elvégzett műelemzéseivel voltak, minden résztvevő bevonásával. Fürkésző, a jelenségek sokrétűségét feltárni kívánó kérdései minden hallgatóját állásfoglalásra, aktivitásra készítették. — Vizsgáin megvesztegethetetlen igazságérzettel és szigorúsággal mérte le tanítványai teljesítményeit. Szigorúsága mély emberséggel párosult. Hálás tanítványainak százai emlékeznek szeretettel és ragaszkodással volt kiváló tanárakra.

Csabai Tibor számára az első perctől fogva nem jelentett problémát az a feladat, hogy szaktudományának eszközeivel hallgatóinak világnézetét és politikai meggyőződését formálja. Harmonikus módon hatotta át nála a marxista szemlélet az irodalom történetét és természetes volt számára, hogy az irodalom, a régi nagyok példái helytállásra, a néphez való hűségre, a haladás melletti kiállásra kell, hogy tanítsanak mindenkit.

Filozófiai tudását 1949. nyarán pártfőiskolán fejlesztette tovább. Ilyen felkészültséggel természetesen nagy része volt a főiskolai oktatók és hallgatók ideológiai képzési formáinak megteremtésében és a formák eleven hatóerővel való kitöltésében. Referátumai, hozzászólásai vitákon vagy tanácsuléseken a dolgok lényegére tapintottak. Kritikái, személyi tekinteteket nem ismerve, elvi alapokon, „kíméletlenül” vágtak az elevenbe, sohasem a személyt, hanem hibáját, vagy hibás antimarxista nézetét találva biztos csapással, nem egyszer a gúny hatásos eszközeivel is.

Mindig egyenes és őszinte ember volt, olyan, amilyennek mindenkinek lennie kellene. Szemtől szembe többet mondott el valakinek róla alkotott véleményéből, mint a háta mögött. „Tüskés ember” mondták egyesek, de alapjában véve azok is elismerték ennek a magatartásnak emberi fölényét, akik adott esetekben kényelmetlennek találták a kímé-

letlen igazmondást és a szokatlanul nyers őszinteséget. Így sok tisztelője és kevesebb, de talán igazabb barátai voltak.

1954. nyarán a párt más munkaterületre hívta el Csabai Tibort. A Központi Bizottság Kulturális és Tudományos Osztályának lesz a munkatársa és a Magyar Tudományos Akadémia I. osztályának ügyeivel foglalkozik ilyen minőségben.

Az ellenforradalomban egy percig sem ingott meg. Példájával, szilárd meggyőződésével sokakat térített vissza az egyenes útra. 1957. tavaszán néhány hónapra ismét az Egri Pedagógiai Főiskola tanára, a marxizmus-leninizmus tanszék filozófusaként. De a kipróbált és magas képzettségű harcost a párt új őrhelyre állítja. A Magyar Rádió és Televízió vezetőmunkatársa, majd alelnöke lesz.

Kimagasló szerepe volt a Rádió és Televízió egyértelmű, a revizionizmussal és a szektáns dogmatizmussal egyaránt szembe forduló műsorpolitikájának kidolgozásában és megvalósításában. Szüntelenül harcolt a műsorok eszmei tisztaságáért és magas művészi színvonaláért. Vallotta — és munkatársait is erre nevelte —, hogy a dolgozóknak mindig és mindenből a lehető legjobbat kell nyújtani; nem ismert megalkuvást a gúccsal, a kulturális szeméttel szemben. Nem egy emlékezetes produkció az ő inspirációjára született.

Sokirányú és nagy felelősséggel járó munkája mellett tevékenyen részt vett országos jelentőségű párt dokumentumok megszövegezésében (Művelődéspolitikai irányelvek). Tagja volt annak a munkaközösségnek, mely előkészítette a felszabadulás utáni irodalom néhány kérdéséről szóló állásfoglalást.

Életeleme volt a munka. Nem ismert fáradságot, ha elvégzendő feladatot kapott. Betegágyán is állandóan azt kutatta: mivel tudna segíteni? És gyakorta elmondotta: az bántja legjobban, hogy nincs ereje annyit dolgozni, mint szeretné.

Három évig küzdött a halálos kórral. Nem könnyen adta meg magát, pedig szervezetét a fiatalkori nélkülözések is megviselték.

Tudományos munkássága akkor bontakozott volna ki éppen érett alkotásokban, amikor a halál kezéből a tollat kiradagta. (Kandidátusi vitája éppen aznapra volt kitűzve, amikor eltemettük.) — Így a legtöbbet mint főiskolai tanár, mint oktató és nevelői egyéniség és mint a párt élvonalában harcoló kultúrpolitikus adott. De szakirodalmi munkássága is jelentős.

A főiskolán folyó irodalmi oktatást kitűnő jegyzeteivel segíti. Emeljük ki különösen a régi magyar irodalomról írt klasszikus tömörségű kötetet. Társszerzője az általános iskola jelenleg is használatban lévő VIII. osztályos magyar tankönyvének. A felszabadulás utáni magyar és szovjet irodalmi részt írja benne. Kár, hogy a jól felhasználható műelemzéseket a nevelők számára az első kiadás után nem nyomtatták újra. — Biztos kritikai érzékéről és filológus lelkiismeretességéről tanuskodik pl. a Komlós Aladár Vajda Jánosáról írt kritikája. (Társadalmi Szemle, 1955. 2—3. sz.) A párt irodalompolitikájának alapvető szempontjait érvényesítik Klaniczay Tiborral közösen írt cikkében. (A magyar irodalomtörténetírás mai helyzete. Társadalmi Szemle. 1955. 9. sz.)

Legjelentősebb műve azonban kétségtelenül a hamarosan megjelenő Kossuth monográfiája: *Kossuth és az irodalom*. A reformkor irodalmi életének számos problémáját viszi közelebb marxista módszerrel a helyes megoldáshoz ez a szép mű. Hosszú évek páratlan szorgalmának, egy nehéz kérdések bencolására termelt elme gondos munkájának gyümölcsét veszi majd kezébe az olvasó és az irodalomtörténet tudós kutatója. Ez a mű mutatja legjobban, mivé lett volna Csabai Tibor, s mit vesztett halálával a magyar tudomány, a magyar kultúrpolitika és az iskolaügy.

Csabai Tibornak majdnem mindig volt pártfunkciója, de alapjában véve mindig és mindenben pártmunkát végzett, a kommunista pártért, a magyar dolgozó népért, a szocializmusért dolgozott. — Társadalmi munkát főiskolai évei alatt Debrecenben az MSZMT-ben, Egerben pedig a TIT-ben fejtett ki.

* * *

Csabai Tibort életének virágjában, alkotóereje teljében ragadta el tőlünk a halál. — Az Egri Pedagógiai Főiskolát akkor is nagyon szerette és ahol lehetett, segítette is, amikor pártfunkciója Pestre szólította. A főiskola 10 éves jubileumán együtt örült velünk. E baráti közelség miatt sújított le mindajájurkat hirtelen halálának híre.

Az Egri Pedagógiai Főiskola híven megörzi kiváló tanárának, az általános iskolai tanárképzés harcosának emlékét. A kommunista ember és a kommunista tanár példaképe Csabai Tibor, valóban az új ember kovácsa. Elvi szilárdság és nagy tudás párosult nála éles elmével és örök vitakészséggel. Őszintesége, egyenes jelleme, megalkuvást nem tűrő szilárdsága és igaz embersége egyként nevelték barátait és a tanítványok százait. — Emlékét nem a szép szavak, hanem példájának követése őrzi méltóképpen.

Csabai Tibor szakirodalmi munkássága

a) Tanulmányok, cikkek, ismertetések, kritikák.

- 1. Lukács György üdvözlése. Néplap, (Debrecen) 1947. november 27.
- 2. Görgey és Debrecen 1848-ban. Néplap (Debrecen) 1948. január 11.
- 3. Munkásság és szocialista világnézet. (Rudas László: A modern materializmus alapelvei c. m. ism.) Néplap (Debrecen) 1948. április 18.
- 4. Majakovszkij. Néplap (Debrecen) 1948. május 9.
- 5. Pártprogram és művészet. Néplap (Debrecen) 1948. május 30.
- 6. Marx: A tőke. Néplap (Debrecen) 1948. május 12.
- 7. Irodalom és fiatalság. Néplap (Debrecen) 1948. augusztus 29.
- 8. Haladó tudományt az egyetemen is! Néplap (Debrecen) 1948. október 3.
- 9. Ezért nyert békedíjat az „Orosz kérdés”. Néplap (Debrecen) 1948. október.
- 10. A szovjet film példája. Néplap (Debrecen) 1948. október.
- 11. Lenin. Néplap (Debrecen) 1949. január 19.
- 12. Lenin műveinek első kötete. Köznevelés 1951. 8. sz.
- 13. Alexander Saxton: A nagy vasút. Köznevelés. 1951. 7. sz.
- 14. Martin Andersen Nexő: Emlékeim. Köznevelés 1951. 12. sz.
- 15. Tyimofejev: A szovjet-orsz irodalom története. Építünk (Debrecen) 1951—52. 5—6. sz.
- 16. Ady Endre. — Halálának 35. évfordulójára. Hevesmegyei Népújság 1954. január 18.

- ~~17.~~ Az értelmiség egyes kérdéseiről. Szabad Nép. 1956. július 15. (Név nélkül jelent meg).
- ~~18.~~ Komlós Aladár: Vajda János c. művéről Társadalmi Szemle. 1955. 2—3. sz.
- ~~19.~~ A magyar irodalomtörténetírás mai helyzete. Társadalmi Szemle. 1955. 9. sz. (Klaniczayval együtt.)
- ~~20.~~ Az irodalomtörténeti kongresszusról. Társadalmi Szemle. 1955. 11. sz. (Klaniczayval együtt.)

b) Tankönyvek:

- ~~Magyar könyv az általános iskolák VIII. osztálya számára. 1950. (VII—VIII—IX—X—XI. fejezetek.)~~
- ~~Magyar könyv az általános iskolák VIII. osztálya számára. 1952. (Szovjet írók műveiből, Mai magyar írók műveiből, Irodalomelméleti összefoglalás c. fejezetek.)~~

c) Főiskolai jegyzetek:

- ~~Szovjet irodalom. (Gorkij) 1950.~~
- ~~A népi demokráciák irodalma.~~
- ~~Az 1919-es forradalom költői. 1953.~~
- ~~Magyar ősköltészet. 1953.~~
- ~~Magyar humanizmus. 1953.~~
- ~~Balassi Bálint. 1953.~~
- ~~Puskin. 1953.~~
- ~~Primitív költészet. Görög-római irodalom. 1953.~~
- ~~Magyar irodalom 1772-ig. 1955.~~
- ~~Csabai—Kiss: Görög és római irodalom 1950?~~
- ~~A magyar irodalom története a felvilágosodásig. 1957.~~
- ~~Csabai—Pósa: A világirodalom az ókortól a XVIII. század végéig. (I. fejezet: Primitív költészet, II. fejezet: Antik irodalom.)~~

d) Kiadás előtt:

Kossuth és a magyar irodalom. (Kandidátusi értekezés.)

e) Kéziratban:

A humanizmus kora a magyar irodalomban. (Doktori értekezés.)

Dr. NÉMEDI LAJOS